

КВАЛИМЕТРИК-МОНИТОРИНГ ВА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ЖАРАЁНИНИ МОДЕРНИЗАЦИЯ ҚИЛИШ

Саматов Улуғбек Самейевич

**Гулистон давлат университети, Ахборот технологиялари ва
физика-математика факултети мустқил изланувчиси.**

Аннотация: Жамиятимиз ҳар бир аъзоси ҳаётига ва иқтисодиётга компьютер техникаси ва ахборот технологияларини оммавий жорий этилиши учун шароит яратишни, жаҳон бозорида мамлакатимиз иқтисодиётининг рақобатбардошлигини таъминлайди. Шунинг асосида таълим-тарбия тизимини назорат қилиш ва баҳолашда квалиметрик-мониторингнинг ўрни, ҳамда унинг таълим-тарбия жараёнидаги миқдорий ўзгаришларни динамикаси, фаолият натижаларини яхлитлаш, тарбияловчи ҳамда тарбияланувчиларни сифат ва самарадорлигини таҳлил қилиш каби таълим-тарбия соҳасининг умумий фаолиятини ташхис қилишдаги аҳамияти очиб берилган ҳамда ундан олинган натижалар келтирилиб берилган.

Калит сўзлар: Квалиметрик мониторинг, сифат, тарбия, маънавият, ахлоқ даражаси.

QUALIMETRIC MONITORING AND MODERNIZATION OF THE EDUCATION AND UPBRINGING PROCESS

Samadov Ulugbek Sameyevich

**Independent researcher at Guliston State University, Faculty of
Information Technologies and Physics-Mathematics.**

Annotation: Ensuring the mass implementation of computer technology and information technologies in the lives of every member of our society and in the economy will create conditions for increasing the competitiveness of our country's economy in the global market. On this basis, the role of quality monitoring in the control and assessment of the education and upbringing system is examined, as well as the dynamics of quantitative changes in the educational and upbringing processes, the generalization of activity results, and

the analysis of the quality and effectiveness of both educators and students. The importance of diagnosing the overall activities in the field of education and upbringing is also emphasized, along with the presentation of the results obtained.

Keywords: Qualimetric monitoring, quality, education, spirituality, moral level.

КИРИШ. Таълим сифатини назорат қилиш қуйидаги вазифаларни бажаради: назорат қилиш (талабаларнинг билим, кўникма ва ақлий ривожланишини, шунингдек, ўқув ишларининг тўғри бажарилишини текшириш); ўқитиш (билим ва кўникмаларни тизимлаштириш); диагностика (хатолар сони ва табиати, талабаларнинг билим ва кўникмаларидаги заиф томонлари ҳақида маълумот); пронозлаш (ўқув жараёни ҳақида илғор ахборотларни шакллантириш (экстраполяция)); ривожлантириш (талабаларнинг билиш фаоллигини рағбатлантириш ва ижодий қобилиятларини ривожлантириш); йўналтириш (мақсадга эришиш даражаси); тарбиялаш (таълим олишга масъуллик билан муносабат, интизом, аниқлик, ҳалоллик).

Ҳозирги кунда фанлар сифатини миқдорий тавсифлашга қаратилган бутун илмий йўналиш фаол ривожланмоқда, яъни квалиметрия. Квалиметрия (лотинча “қуаилс (квали)” – “сифат” ва қадимги юнонча “метрио (метро)” – “ўлчаш”) – ҳар қандай объектлар (предметлар, ходисалар, жараёнлар) сифатини мажмуавий ва баъзи ҳолларда тизимли миқдорий баҳолашни ривожлантириш методологияси ва муаммоларини ўрганадиган илмий билимлар соҳасидир.

Мамлакатимизда педагогик мониторинг тажрибасини ошиб бориши таълим соҳасидаги муаммоларни аниқлаш, таълим-тарбия жараёнидаги миқдорий ўсиш динамикаси, фаолият натижаларини яхлитлаш, таълим берувчи ва таълим олувчилар самарадорлигини таҳлил қилиш каби умумий фаолиятни назорат қилиш ҳамда

бошқарувнинг инновацион тизимини йўлга қўйиш тенденцияларига имконият очиб бормоқда. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонунда “Таълим тизимида мониторинг-таълимнинг ҳолатини, таълим натижаларининг ўзгариш суръатларини, таълим фаолиятини амалга ошириш учун яратилган шарт-шароитларни ўрганиш ва кузатишни, шунингдек таълим олувчиларнинг контингенти тўғрисидаги маълумотларни ва бошқарув қарорлари қабул қилинишини таҳлил этишни ўз ичига олади” дея белгилаб қўйилган. 2017-2021 йилларда беш муҳим йўналиш бўйича ривожлантиришга мўлжалланган Ҳаракат-лар стратегиясининг 4.4-бандида ҳам «... таълим ва ўқитиш сифатини баҳолашнинг халқаро стандартларини жорий этиш асосида таълим муассасалари фаолиятининг сифати ҳамда самарадорлигини ошириш; илмий-тадқиқот ва инновация фаолиятини рағбатлантириш, илмий ва инновация ютуқларини амалиётга жорий этишнинг самарали механизмларини яратиш...» вазифалари таълим ва фан соҳаларини ривожлантиришнинг устувор вазифалари сифатида белгиланган эди. Мавжуд вазифаларни ижросини таъминлаш ва таҳлил қилишда мониторинг ва квалиметрик ёндашувларсиз натижадорликни аниқ ва ҳаққонийлик асосида баҳолаб бўлмайди. Лекин, бугунги кунда таълим-тарбия соҳасида баҳолаш ва ўлчаш муаммолари кам ривожланган бўлиб, бу эса педагогика соҳасида квалиметрик мониторинг бўйича тадқиқот ишларини кучайтириш заруратини кўрсатади.

Шу мақсадда, маънавий-ахлоқий тарбия ишларини сифат жиҳатдан баҳолашни “квалиметрик-мониторинг” ёндашуви асосида ташкил этиш масаласи—доимий анъанавий баҳолаш тури сифатида қўллаб келинган сифатий баҳолашни миқдор кўрсаткичлари билан белгилаш ва тарбиявий ишлар сифатини миқдорий ўлчаш методикасини ишлаб чиқиш орқали баҳолашни тақозо этади.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ.

Квалиметрик мониторинг олиб боришдан мақсад таълим-тарбия сифатини баҳолаш тизимига хизмат қилиш ва тарбия сифатига таъсир этувчи омилларни аниқ-лашдан иборат. Педагогик ҳамкорликни квалиметриялашдан асосий мақсад ҳам - тарбиявий мақсадларга эришганлик даражаларини аниқлаш ва таҳлилий баҳолашдан иборатдир. Яъни, маънавий тарбиянинг узлуксизлик ва узвийлик тамойилларига мослигини квалиметрик методлар орқали аниқлаш асосида мақсад ва фаолият бирлигини назорат қилиш имконияти очилади. Бу экспериментал тадқиқот сифатида бир қанча шунга доир илмий изланишларни ўрганиш ва таҳлил қилиш вазифасини юклайди. Шу мақсадда биз ҳам республикамизда ва хорижда мазкур масалага доир бажарилган ишлар-ни ўрганиб, таҳлил қилиб чиқдик.

Жаонда мазкур масалага доир бажарилган ишларни ўрганган машҳур квалитолог В.С. Черепанов квалиметрик мониторинг концепциясини куйидаги асосий қоидаларини белгилаб берган:

1. Ҳар қандай таълим ташкилотида таълим сифатининг квалиметрик мониторинги кенг қамровли бўлиши ҳамда умумий ва касбий таълим сифатининг барча тизимни ташкил этувчи омилларини ҳисобга олиши керак.

Яъни:

- таълимнинг мақсади ва мазмуни;
- талаба ва таълим муассасасининг моделлари,
- таълим технологиялари;
- педагогик назорат ва психодиагностика;
- педагогик прогнозлаш ва таълим стандартлари ва бошқалар.

2. Интеграциялашган квалиметрик тизимни яратишнинг ягона мақсади-таълим сифатини назорат қилишдир. Бу эса нафақат ўқувчи шахсини шакллантириш (ўқувчи, талаба, бакалавр, магистр) балки,

уларни маънавий жиҳатдан барқарор, юксак даражада умумий маданиятга эга, махсус (касбий) билим, кўник-маларга, тадқиқотчилик қобилиятга шунингдек, инсонпарвар шахс мақомига эга профессионал мутахассисни тайёрлаш назоратини йўлга қўйишдир.

3.Таълим олувчиларнинг малакаси билимлар мажмуи билан белгиланади, шунинг учун ҳам уларнинг умумий таълим соҳасидаги кўникмалари, шунингдек, аниқ келажакдаги касбий соҳа бўйича махсус билим, кўникма ва малакаларни ўзлаштириш даражасини баҳолаб бориш зарур.

4.Таълим сифатини комплекс квалиметрик мониторинг тизими кўп мезонли баҳолаш ва диагностикалаш имкониятлари билан озиқланади.

Педагогиканинг қайси соҳаси бўлишидан қатъий назар яъни, у тарбиявий фаолиятини, тадқиқотчиликка йўналтирилган фаолият бўлади, педагогларнинг касбий компетентлиги билан боғлиқ ҳолат бўлади, агарда улар қандай самара бераётганлиги доимий мониторинг қилинмаса ва оқилона баҳолаб борилмаса бунда тизим ўз мақсадига эриша олмайди. Шунинг учун ҳам, мониторинг ва квалиметрия тушунчалари моҳиятига кўра бир хил мақсад асосида бирлашади ва бир-бирини тўлдиради.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ. Ҳозирги пайтда таълим жараёнини мониторинг қилишнинг электрон тизими ривожланиб бормоқда. Педагогик квалиметриялаш ишларини мониторинг қилиш орқали ях-литлаш энг мақбул йўл бўлиб, айниқса тарбиявий ишлар ва ўқувчи-ларнинг тарбияланганлик даражасини квалиметриялаш кўп мезонли ўлчов бўлганлиги сабабли таълим муассасаси назоратида ҳамкорлик асосида олиб борилаётган тарбиявий ишлар механизмларининг социо-мониторинги, ўқувчиларнинг тарбияланганлик даражаларини синфлар кесимида ички мониторингини

юритиш ва баҳолаш орқали квалімет-рик мониторингни ташкил этиш мумкин.

Куйида кваліметрик мониторинг олиб боришнинг айрим муаммоларини ажратиб кўрсатиш керак:

- тарбия ишларининг мавжуд шакл ва услублари самарадорлигини аниқлаш;
- тарбиялашнинг замонавий технологик воситалари ва унинг талабларига мослигини баҳолаш;
- психологик, социологик, педагогик йўналишдаги мониторинг хизматларини жорий қилиш зарур;
- фаолият самарадорлигини ҳар томонлама баҳолаш ва таълим тизимларини ўз-ўзини ривожлантириш мониторингини ишлаб чиқиш.

Мамлакатимизда кваліметрик мониторинг бўйича тадқиқот ишлари олиб бориш ҳозирча олимларимиз назаридан биров четда. Таълим жараёнини кваліметрик мониторингини олиб бориш амалиёти бўйича деярли технологик имкониятларига эга бўлди ва ўзимизда синаб кўрдик. Демак, биз бугунги кунда мазкур платформа орқали ота-она сифатида фарзандимизни ўзлаштириш даражасини синф ўқувчиларига нисбатан ўсиш динамикасини ҳамда ҳар бир фан кесимида эгаллаб турган рейтингини кузатиш ва шу орқали фарзандимизнинг мактабдаги салоҳияти ҳақида маълумотга эга бўлиш имкониятига эга бўлди

ХУЛОСА. Ҳар қандай фаолиятнинг сифатли ташкил этилиши унинг натижадорлигини мақсадга мувофиқлик параметрларига мос келиши билан аҳамиятлидир. Демак, ҳамкорлик кучларини бирлаштириш асносидаги мақсад + фаолият мазмуни (моҳияти) + натижа ва самарадорлик бу – умумий маънавий тарбияга сафарбар этилган кучларнинг узилмас занжиридир. Тарбия жараёнига кваліметрик ёндашув

бу – маънавий-ахлоқий ишлар сифати ва самарадорлигини аниқлаш ҳамда такомиллаштиришнинг муҳим босқичидир. Таълимда квалитетик мониторинг – таълим ташкилоти тузилмасининг мақсад ва фаолияти бирлиги, таълим берувчиларнинг малака талаби даражаларига мослиги, таълим олувчининг билимдонлик (тарбияланганлик) даражаларини аниқлаш ва самарадорлигини оширишдан иборатдир. Янада умумлаш-тирадиган бўлсак, педагогикада мониторинг ўтказиш ва квалитетрия-лашдан мақсад бу - педагогик жараёнларнинг натижадорлик кўрсаткичларини белгилаш, таҳлил қилиш, унинг миқдорий ўзгаришлари, ўсиш суръати ҳақида яқиний маълумотга эга бўлиш шунингдек, самарадорликни сифатий ҳамда миқдорий баҳолашни йўлга қўйишдир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 29.04.2019 йилдаги ПФ-5712-сон.

2. Ўзбекистон Республикаси президентининг 2019 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги фармони.

3. Ўзбекистон Республикаси президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сон Фармони.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ПФ-4947-сонли Фармони.

5. Абдуллаева Гулчехра Абдуллажонова, Аллаярова Солиҳа Нарзуллоевна. Таълим муассасасидаги тарбия / Воспитание в учебном заведении. 2021, 12 (109).63-70 бетлар.

6.Абдуллаева Г.А. (2021) Ўқувчиларнинг маънавий-ахлоқий тарбиясини баҳолашнинг айрим масалалари // Academic research in educational sciences. №NUU Conference 1.URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-quvchilarning-ma-naviy-axloqiy-tarbiyasini-baholashning-ayrim-masalalari> (дата обращения: 02.12.2021).

7.Юраков Н.С., Левицкая К.М., Юракова Т.Г. Квалиметрическая оценка как основа показателя качества продукции // В сборнике : Фундаментальные и прикладные научные исследования : инноватика в современном мире Сборник статей по материалам между-народной научно-практической конференции. 2019. – С. 161–166.